

Kontakty medzi strednou a východnou Európou (Tézy)

Literatúra:

Bátora, J. 2006: Štúdie ku komunikácii medzi strednou a východnou Európou, Bratislava 2006.

Novotný, B. a kol. 1986: Encyklopédia archeológie, Bratislava 1986. (na prehľad kultúr východoeurópskeho praveku)

Prof. PhDr. Jozef Bátora, DrSc., vedecký pracovník pravekého oddelenia Archeologického ústavu SAV v Nitre sa programovo zaoberá problematikou vzájomných kontaktov medzi strednou a východnou Európou v období eneolitu a doby bronzovej. Výsledkom jeho bádania je okrem iného štúdia monografického charakteru, z ktorej som čerpal informácie na referát. Referát má charakter prehľadu problematiky.

1. Kontakty medzi strednou a východnou Európou na príklade rozšírenia bronzovej industrie unětickej kultúry.

Fenoménom v staršej dobe bronzovej v strednej Európe sa stala unětická kultúra. Jej vyspelá metalurgia ovplyvňovala aj susedné oblasti. Bronzové predmety unětickej výrobnéj tradície nachádzame v susedných oblastiach. Jedná sa buď o importy, ale o napodobeniny. Takto nachádzame dýky unětického charakteru v otomanskej a koštianskej kultúre, dýky na palici v hatvanskej kultúre, nápažníky borotického typu v hatvanskej kultúre, faťjanovskej (v priestore horného toku Volgy) a stredodneperskej kultúre. Cyperské ihlice a ihlice s veslovitou hlavicou sa vyskytli v otomanskej kultúre, trzineckej kultúre (stredné a východné Poľsko) a periamskej kultúre (v priestore sútoku Tisy a Dunaja). Sekerky na palici a sekery s postrannými lištami sa vyskytli v otomanskej kultúre, koštianskej kultúre a mierzanovickej kultúre (JV Poľsko). Hrivny a skobovité hrivny sa našli v priestore hatvanskej kultúry, v kultúre murešskej (v priestore sútoku Tisy a Dunaja) a kultúre Monteoru (dolné Rumunsko). Zaujímavým konštatovaním je, že niektoré predmety prežívajú v určitých oblastiach až do počiatku strednej doby bronzovej, teda dlhšie, ako na materskom území unětickej kultúry.

2.Kontakty medzi strednou, východnou a juhovýchodnou Európou na príklade medených sekeriek s jedným ostrím. (eneolit / staršia doba bronzová)

Najstaršie sekerky s jedným ostrím sú v majkopskej kultúre na severnom Kaukaze, kde sa začali vyrábať pod vplyvom z vyspelého mezopotámskeho metalurgického prostredia. Odtiaľto sa potom šíria ďalej na východ do volžsko-uralského regiónu, do pričiernomoria a odtiaľ k nám do balkánsko-karpatského prostredia. Neskôr, v závere eneolitu vzniká v Karpatskej kotline komplex Zók-Vučedol, ktoré svoje varianty sekeriek s jedným ostrím (typ Baniabic a Kozarac) šíri ďalej na sever (napr. Brno–Líšeň), ale i na juh a tiež spätne na východ do oblasti stredného Podnepria a volžsko-uralského regiónu.

3.Kontakty medzi strednou a východnou Európou na príklade hrobov “remeselníkov.” (záver eneolitu a staršia doba bronzová)

Zaujímavá je problematika hrobov “remeselníkov“ . Pod pojmom hroby remeselníkov rozumieme hroby kovolejárov, kováčov, výrobcov ŠI, BI a KI, streliak a ratíšť do šípov, pradiarov a tkáčov, garbiarov a predmetov z dreva. Po vzájomnom porovnaní medzi strednou a východnou Európou sa síce dokázali tesnejšie väzby medzi pričiernomorím a sev. Kaukazom, ale kontakty boli dokázané i s oblasťou strednej Európy, napr. pomocou sekeriek s jedným ostrím. Dôležitá je otázka, prečo v strednej Európe je tak málo hrobov kovolejárov oproti východnej Európe. Starší predpoklad, že niekde do hrobu dávali remeselnícke nástroje a niekde nie, asi neodpovedá historickej realite, nakoľko v strednej Európe poznáme hroby iných remeselníkov napr. kováčov. Odpoveď na túto otázku bude snáď možné hľadať v špecifickom postavení kovolejárov.

4. Kontakty medzi strednou a východnou Európou na príklade rozšírenia fajansy a jantáru v severnej časti Karpatskej kotliny.

Záver referátu sleduje problematiku výskytu fajansy (jemná farebná keramika s glazúrou, zafarbená napr. na modro) a jantáru (skamenená treťohorná živica - pryskiřice). Možno dodať, že fajansové koráliky v neskorej fáze KZP, protounětickej a včasnej nitrianskej kultúry boli importované z východu z prostredia jamovej (rozšírená v priestore Eurázijských stepí) a katakombovej (medzi Volgou a Dneprom) kultúry a neskôr ich počet rastie v prostredí unětickej a otomanskej kultúry a pravdepodobne je ich výroba už miestna. Jantár bol importovaný zo severu od Baltského mora a pravdepodobne ho vymieňali za zlato a bronzové výrobky.